

Jafnréttisstofa

Nefndasvið Alþingis
Velferðarnefnd
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Akureyri, 12.05.2017
1705021 KÁ

Efni: Framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks fyrir árin 2017-2021.

Jafnréttisstofu hefur borist til umsagnar tillaga til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum fatlaðs fólks fyrir árin 2017-2021. Jafnréttisstofa fagnar því að þessi tillaga skuli lögð fram og mælir eindregið með því að hún verði samþykkt.

Hér er um metnaðarfulla áætlun að ræða sem mun kalla á mikla vinnu, þekkingu og fjármagn. Fatlað fólk er afar fjölbreytilegur hópur kvenna, karla (eða önnur kyn), gangkynhneigðra eða hinsegin, með mismunandi þarfir sem þarf að hafa í huga við alla stefnumótun. Eins og tillagan ber með sér þarf margt að bæta hér á landi til þess að hægt verði að uppfylla samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks. Jafnréttisstofa vekur athygli velferðarnefndar á því að Evrópusambandið hefur verið að glíma við þennan samning um árabíl. Það eru einkum aðgengismálin sem snerta vörur og þjónustu sem vafist hafa fyrir sambandinu. Þau mál geta verið ótrúlega flókin, t.d. aðgangur að hraðbönkum, almenningsangöngur og ýmislegt fleira. Engu að síður liggur nú fyrir tillaga hjá EU um aðgengi að vörum og þjónustu sem eflaust verður hægt að nýta hér á landi.

Framkvæmdaáætlunin nær til margra sviða lífsins, allt frá atvinnu, menntun og heilsu til sjálfstæðs lífs fyrir fatlað fólk. Í þessu samhengi er nauðsynlegt að minna á kynjasjónarhornið. Jafnréttislög nr. 10/2008 gilda að sjálfsgöðu jafnt um fatlað fólk sem aðra borgara þessa lands. Þar ber að hafa í huga t.d. aðgengi að menntun og óskir um menntun, staðalmyndir kynjanna, launajafnrétti, rétt til fæðingarorlofs o.s.frv.

Í lið C1 er fjallað um aukna hvatningu til hreyfingar og holls mataræðis. Þetta er að sjálfsgöðu mjög mikilvægur þáttur við að bæta heils og lífsgæði fatlaðs fólks. Jafnréttisstofa bendir á að mikilvægt er að hafa kynjasjónarmið í huga í þessum efnum. Bera þarf virðingu fyrir líkamsvitund fatlaðs fólks, kvenna sem karla, og taka tillit til sérþarfa eða blygðunarkenndar, sem t.d. geta snert útlit, hreyfigetu eða þörf fyrir einkarými (e. privacy).

Í framkvæmdaáætluninni er vikið sérstaklega að ofbeldi gegn fötluðum konum og börnum. Þetta er mjög mikilvægur þáttur enda sýna rannsóknir að fatlaðar konur eru í mun meiri áhættu hvað varðar kynferðisofbeldi en aðrar konur. Það er brýnt að allir séu meðvitaðir um þetta, jafnt sérfræðingar sem koma að málefnum fatlaðs fólks, vinna

Jafnréttisstofa

með fötluðu fólki, aðstandendur og allur almenningur. Jafnréttisstofa fékk nýlega styrk frá Evrópusambandinu til að vinna gegn kynbundnu ofbeldi í samvinnu við fjölmarga aðila. Sérstök áhersla verður lögð á viðkvæma hópa, þar á meðal fatlaðar konur. Þetta verkefni ætti að styrkja verkefni D4 í framkvæmdaáætluninni. Þá má nefna að Stígamót hafa verið að efla starf sitt með fötluðum konum og körlum sem orðið hafa fyrir kynferðisofbeldi. Þarna er sannarlega verk að vinna.

Eitt af markmiðum framkvæmdaáætlunarinnar er að fatlað fólk njóti mannréttinda til jafns við aðra, þ.m.t. réttarins til sjálfstæðs lífs. Rannsóknir á högum fatlaðs fólks sýna að á þessu sviði er pottur brotinn. Hér verður sérstaklega vikið að kynfrelsi, kynhneigð og kynvitund fatlaðs fólks.

Árið 2011 skrifaði Hrönn Björgvinsdóttir BA ritgerð í mannfræði við HÍ sem heitir *Hið dæmandi auga*. Þar fer hún yfir stöðu fatlaðra, m.a. fötlun og kyngervi, þ.e. hvernig fatlaðir skynja sig sem konur, karla (eða annað) og hvernig komið er fram við fólk sem kynverur. Þar segir m.a.:

„Bæði fatlaðar konur og fatlaðir karlar eru ekki talin uppfylla þau kynjahlutverk sem samfélagið ætlast til af ófötluðum konum og körlum. Þar er staðalímyndum um líkamlega og andlega vanhæfni þeirra um að kenna. Hugmyndir okkar um hlutverk kynjanna tengjast óneitanlega getu líkamans og útliti hans ... Hinn sanni karlmaður er ungur og hraustur, nautsterkur, fimur, kynferðislega virkur og um fram allt dómínérandi. Hinn sanni karlmaður er við stjórnvölinn í eigin lífi, hann er afreksmaður, þarf ekki á aðstoð annarra að halda og hefur hemil á tilfinningum sínum. Hinn sanni karlmaður er óbrjótanlegur ... Hugmyndir okkar um konur og kvenleika byggja aftur á móti að miklu leyti á því að vera móðir, eiginkona og kynvera, kona á að vera umhyggjusöm og sjá um aðra, hin steriótýpíska nútímakona er auk þess mjög athafnasöm og sjálfstæð. Þar með er þó ekki öll sagan sögð því sú krafa er einnig gerð til kvenna að þær hafi ákveðið vaxtarlag og séu grannar og fallegar. Þessar staðalímyndir eiga þó lítið skylt við raunveruleikann, fæst fólk, hvort sem það er fatlað eða ófatlaðir, nær nokkurn tímann að uppfylla öll þessi skilyrði en eru þó í sífellndri keppni við sig sjálf því þessi steriótýpa er það sem þau eru borin saman við ... Þessi togstreita verður til þess að oft eru fatlaðir karlmenn ekki álitnir „alvöru“ karlmenn. Svipaða sögu er að segja um fatlaðar konur. Það er ekki lítið svo á að fötluð kona geti séð um aðra heldur að einhver þurfi að sjá um hana. Fæstar fatlaðar konur eignast börn, sumar vegna þess að þær geta það ekki en langflestar vegna þess að þeim er ráðið frá því. Fatlaðar konur eru yfirleitt ekki álitnar kynverur og því ekki taldar uppfylla skilyrði þess að vera eiginkonur“¹

Síðar segir:

„Margir virðast líta svo á að löngun í kynlíf sé eitthvað sem fatlaðir þekki ekki eða geti líkamlega ekki framkvæmt vegna fötlunar sinnar. Þetta viðhorf

¹ Hrönn Björgvinsdóttir (2011), *Hið dæmandi auga*, BA ritgerð í mannfræði við Háskóla Íslands, bls. 19-20.

Jafnréttisstofa

varðandi kynlíf fatlaðra skilar sér í því að fatlaðir fá að jafnaði minni kynfræðslu en aðrir. Kynlíf virðist falla í skuggann af umræðu um líkamlega hæfni annarra líkamshluta, mikil áhersla er lögð á sjúkráþjálfun, endurhæfingu og það að læra á hjálparbúnað. Allt sem tengist kynferðislegri virkni mætir afgangi²

Það er mjög brýnt að gera t.d. starfsfólki í heilbrigðisþjónustu, þeim sem sjá um fræðslu fyrir fatlað fólk og aðstandendum ljóst að fatlaðir hafa sömu langanir og þrár og allir aðrir. Jafnréttisstofa leggur til að áhersla verði lögð á kynfrelsi fatlaðra, fræðslu um kynlíf og líkamsvitund, sem og vitundarvakningu um heftandi staðalmyndir fatlaðra í framkvæmdaáætluninni.

Nýlega var vakin athygli á því að algjör þögn ríkti um mismunandi kynhneigð aldraðra inni á stofnunum eins og slíkt væri ekki til. Hið sama gildir um fatlað fólk. Árið 2012 skrifaði Svanhvít Sjöfn Skjaldardóttir BA ritgerð sem heitir: *Að koma út úr tveimur skápum. Ungar fatlaðar lesbiur*. Þar segir um niðurstöður:

„Niðurstöður ritgerðarinnar gefa til kynna að til staðar sé takmörkuð þjónusta/aðstoð fyrir samkynhneigt fatlað fólk á Íslandi, ónóg fræðsla sem býður ekki upp á fjölbreytileika og að þekkingarleysi meðal félagsráðgjafa og fagfólks sé til staðar gagnvart þessum hópi. Ljóst er að sýnileiki fatlaðs samkynhneigðs fólks á Íslandi er lítil sem enginn. Vinna þarf að bættum hag þessa hóps bæði á Íslandi og erlendis.“³

Fleiri slíkar ritgerðir mætti nefna t.d. um samkynhneigð meðal þroskaheftra. Jafnréttisstofa leggur til að vakin verði athygli á stöðu hinsegin fatlaðs fólks og verkefni smíðað sem snýr að stöðu þeirra. Hér er um mikilvægt verkefni að ræða sem sannarlega á heima í framkvæmdaáætluninni.

Jafnréttisstofa ítrekar stuðning sinn við framkvæmdaáætlunina í málefnum fatlaðs fólks og hvetur Alþingi til að samþykkja hana fyrir þinglok. Hér er um afar mikilvægt málefni að ræða sem snýst um mannréttindi, virðingu við einstaklinga, þarfir þeirra og réttindi sem og möguleika til þátttöku í samfélaginu.

Kristín Ástgeirsdóttir
framkvæmdastýra

² Sama heimild bls. 21-22.

³ Svanhvít Sjöfn Skjaldardóttir (2012), *Að koma út úr tveimur skápum. Ungar fatlaðar lesbiur*. BA ritgerð í félagsráðgjöf við Háskóla Íslands. Útdráttur.